

OLVASÁS KÖZBEN...

A *Fizikai Szemle* 2019-ben igazán dicséretesen emlékezett meg Eötvös Loránd halálának centenáriumáról. Már a 2018/11 szám címlapjára felkerült a Ság-hegyen végzett mérésről készült, azóta híressé vált fotó egy részlete, belül pedig tudósítás a D épület előtti emléktábla leleplezéséről, majd az Eötvös Loránd Fizikai Társulat elnökének avató beszéde. Az Európai Fizikai Társulat fizikatörténeti emlékhelyé nyilvánította azt az épületet, amelyben Eötvös a súlyos és tehetetlen tömeg arányosságát nagy pontossággal igazoló kísérleteit végezte.

2019. januártól kezdve minden számban megjelent legalább egy, Eötvös Loránd munkásságával kapcsolatos írás. Szó volt Eötvös időszerűségéről, akadémiai elnöki tevékenységéről, a fiatal Eötvös egyetemi előadásairól egy nemrég felbukkant előadási jegyzet nyomán, előadási kísérleteinek gyöngyszemeiről, magáról az Eötvös-ingáról és az ekvivalenciamegismeréséről.

A 2019. novemberi számban *Egy magyar tudós két háború között* címmel az ELTE egyik vegyész professzora adott áttekintést Eötvös Loránd életéről és munkásságáról. A cikk legértékesebb és legszínvonalasabb része Eötvös felületi feszültséggel kapcsolatos kutatásairól szól. Közli az azóta már Eötvös-állandónak elnevezett folyadékjellemző Eötvös által mért értékeit különböző folyadékok esetén, s meg is adja az eltérések mai magyarázatát. „Érdemes itt azt is megjegyezni, hogy Eötvös fényugarak reflexióján, illetve ezen keresztül a görbület mérésén alapuló felületfeszültség-meghatározási módszerét a róla elnevezett egyetem Fizikai Kémiai Tanszékén manapság is alkalmazzák” – olvashatjuk e rész záró szakaszában.

Csak sajnálhatjuk, hogy cikke elején és vége felé a szerző több olyan területre téved, ahol már nem mozog ilyen biztonsággal. „Érdekes megemlíteni a fiú születésekor anyakönyvezett nevét is: Báró Vásárosnaményi Eötvös Lóránd Ágoston Ignác Albert József” – írja, majd így folytatja: „Ennek azóta több változata is ismeretes. Maga Eötvös a Lórándot követő neveket nem használta, a Vásárosnaményi előtagot is ritkán; külföldön megjelent publikációiban pedig Roland Eötvös néven szerepelt. A Lóránd hosszú ó-ja nem elírás: Eötvös egész életében így használta, aláírásaiban is így szerepel.” Ez sajnos tévedés.

A most megjelent *Eötvös Loránd Emlékalbum*¹ Devescovi Balázs tanulmányának illusztrációjaként látható a szüle-

tési anyakönyvi bejegyzés kinagyítása, amelyben teljesen világosan kitűnik a Loránd (nem Lóránd) szó. Ugyanezen cikkhez társul később a halálozási anyakönyvi bejegyzés, amelyben Loránd szerepel.

Eötvös aláírásaiból az *Emlékalbum* 24. oldalán, az általa kézírással *Kosztolányi Árpádnak* (Dezső apjának) adott bizonyítvány fényképe alatt világos az aláírásban szereplő „Loránd”. Ez 1881-es. Van még fénykép a 27. oldalon a III. tanulmányversenyre általa kitűzött feladat kézírásos szövegéről 1896-ból, szintén „Loránd” alakkal. Fiatalabb éveiből csak az őt megnevező dokumentumok fényképei láthatók az albumban: *Petzval Ottó* 1871-es tanúsítványa arról, hogy Eötvös Lorándot megismertette 1864/65-ben a felsőbb mennyiség-tan alapelveivel, továbbá a Természettudományi Társulat 1873-as díszoklevele pártoló taggá válása alkalmából. Mindkettőn „Loránd”-ként említik, csak úgy mint a Matematikai és Fizikai Társulat 1894-es tagsági jegyén.

Mondhatnánk: nem nagy ügy, miért kellene ezt felfűjni? De ha újra elolvassuk a cikkből fent idézett sorokat, rá kell jönnünk, hogy ezt az ügyet maga a szerző fújta fel. Ha szó nélkül maradna most a hamis állítás, az bizony elbizonytalaníthatná a *Fizikai Szemle* olvasóit – fizikusokat, tanárokat egyaránt. És ugyanilyen okból kell megemlítenünk a cikkben az Eötvös-effektus ismertetésében szereplő hibás állításokat is, például a következőt:

„... olyan körfrekvenciával forgatjuk, ami éppen meg egyezik a mérleg lengési idejével...” Itt a legnagyobb jóindulattal is csak azt mondhatjuk, hogy a szerző jóra gondol, csak rosszul fejezi ki magát. Mint amikor valaki -suk-sukölve beszél, vagy írásban helyesírási hibát vét: értjük, mit akar mondani. Amikor azonban valaki következetesen centripetálist mond centrifugális helyett, ez már a fizikában nem vehető bocsánatos bűnnek. Az oldal alján ez áll: „...a gravitációs gyorsulás mérhető értéke a Föld vonzása és a centripetális gyorsulás eredőjeként áll elő”. A szerző ragaszkodik is ehhez a téves állításhoz, amikor azt írja, hogy a centripetális erő csökkent a Föld vonzását. Nyilván centrifugális erőt kellene mondania még ebben a pongyolán megfogalmazott állításában is, amellyel az Eötvös-effektust próbálja magyarázni.

Csak sajnálni lehet ezeket a hibákat, mert egy olyan cikkben fordulnak elő, amely legnagyobb részében érdekes, olvasmányos és igaz állításokat közöl.

R. Gy.

¹ Dobszay Tamás, Estók János, Gyáni Gábor, Patkós András (szerk.): *Eötvös Loránd emlékalbum*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2019.